

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA STĂRII DE SPIRIT A POPULAȚIEI JUDEȚULUI NEAMȚ ÎN TIMPUL CELUI DE-AL II-LEA RĂZBOI MONDIAL

de IONEL MARIN

Dictatura militaro-fascistă antonesciană instaurată la 0 septembrie 1940 a fost o formă de guvernământ teroristă, reprezentând interesele antipopulare a cercurilor cele mai reacționar-fasciste sau profasciste din România.

Coordonatele pe care și le-a stabilit această formă de guvernământ au fost concretizate în lichidarea oricăror drepturi și libertăți democratice, prin folosirea metodelor teroriste de guvernare, prin răspindirea ideologiei fasciste și subordonarea țării intereselor Germaniei, cât și prin împingerea ei în războiul hitlerist împotriva Uniunii Sovietice.

Bogățiile materiale și în special petrolul, au constituit întotdeauna o tentație puternică pentru diferitele puteri străine și mai ales pentru militaristii germani, care în vederea realizării politicii lor războinice, aveau nevoie de resursele economiei românești, cât și de poziția strategică a României.

Despre perioada premergătoare instaurării dictaturii militaro-fasciste în țara noastră, se pot aduce în discuție nenumărate aspecte, dar ne propunem în prezentul material să ne referim numai la unele din acestea, permițându-ne doar o scurtă privire asupra câtorva consecințe ale măsurilor inițiate de guvernul de dictatură fascistă, în fruntea căruia s-a aflat generalul și mai tirziu mareșalul Antonescu — omul cel mai de încredere al hitleriștilor — care și-a asumat prerogativele cele mai importante ale conducerii statului, instaurând un regim ce a întunecat pentru o vreme istoria patriei noastre. Referindu-se la această perioadă a istoriei patriei, tovarășul Ceaușescu arăta cu prilejul celei de-a 45-a aniversări a partidului că, „perioada dictaturii militaro-fasciste și a războiului dus alături de Germania hitleristă, constituie cea mai neagră pagină din istoria modernă a României. Dictatura militaro-fascistă executând ordinele Germaniei, a dus o politică de exploatare prădălnică a resurselor naturale, a bogățiilor țării, a pus industria, agricultura și transportul în slujba războiului, economia românească a fost ruinată, bogățiile țării au fost secătuite, ceea ce a făcut ca — la sfârșitul războiului — producția industrială să reprezinte circa 50% față de

cea dinainte de război. Numai pagubele cauzate de Germania — României —, prin neplata de impozite și taxe etc., se ridicau la peste 440 milioane dolari la cursul din 19381.

Pentru a-și asigura împlinirea obiectivelor propuse guvernul de dictatură fascistă, pe lângă măsurile stabilite în interior privind înălțirea pozițiilor sale legate de forța armată — pentru o mai bună stabilitate a regimului a permis — imediat după instaurarea sa, pătrunderea în țară a primelor unități militare germane.

În toamna anului 1940, au început să se strecoare în țară primele unități militare germane — printre care divizia 13 moto și 16 blindate2. La numai câteva luni mai târziu, România primea încă zece divizii germane care — ca și primele sosite în toamnă, au fost dislocate tot în regiuni de importanță majoră pentru interesele militare ale Germaniei. Cantonarea masivă a militarilor germani în România, a însemnat de fapt ocuparea acesteia — deși de drept, conform acordurilor intervenite între guvernul fascist și guvernul hitlerist, România se conducea tot după legi proprii.

Acordul germano-român semnat în octombrie 1940 conținea noi angajamente pe care statul român și le lua față de Germania pentru perioada următoare. Acordul marca totodată adâncirea și mai mult a înfeudării țării față de interesele Germaniei.

Din momentul pătrunderii primelor unități și pînă la izgonirea lor de pe teritoriul țării, trupele germane s-au comportat așa cum o să constatăm mai jos, ca niște trupe de ocupație, acționând peste tot pe unde au trecut, în această manieră.

Pentru întreținerea acestor trupe, au fost cheltuite în această perioadă, peste 67 miliarde lei — valuta anului 19393. Cheltuielile au fost însă mult mai mari. Dacă avem în vedere faptul că încălcarea oricăror prevederi ale acordurilor româno-germane erau făcute fără nici o rezervă și că militarii germani acționau după cum le dicta bunul plac, jefuind populația civilă, întreprinderile, instituțiile etc., atunci ne putem forma o imagine și mai clară despre comportarea la noi în țară a trupelor germane.

Deși era prevăzut că ostașii germani nu pot trimite acasă sau să ia cu ei decît un singur pachet cu alimente, această stipulație a acordurilor nu a fost nicio dată respectată — mari cantități de alimente scurgîndu-se pe această cale în Germania fascistă.

La acestea se adaugă și numeroasele stricăciuni ale obiectivelor și construcțiilor folosite de unitățile hitleriste, care au dus la sporirea pagubelor generale cauzate de armatele germane staționate pe teritoriul țării noastre.

În aceste condiții, partidul a trebuit să facă față unor situații deosebite. El s-a aflat în fruntea maselor populare, explicînd necesitatea unirii tuturor forțelor

1 N. Ceaușescu, *Partidul Comunist Român continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, Ed. Politică, București, 1966, p. 48.

2 *Istoria mișcării muncitorești și democratice din România și a Partidului Comunist Român*, Culegere de lecții, lucrare apărută sub îngrrijirea Academiei de Științe Social-Politice „Ștefan Gheorghiu” de pe lângă C.C. al P.C.R., București, 1968, p. 88.

3 *Ibidem*, p. 95.

pentru ieșirea României din război, pentru răsturnarea dictaturii militaro-fasciste. Întreaga țară a fost cuprinsă de o profundă indignare față de politica de aservire totală a României la interesele războinice ale Germaniei.

Numeroase documente atestă că și în județul Neamț starea de nemulțumire și revoltă a populației a fost în continuă creștere în toată perioada războiului.

Organele de represiune ale statului — care aveau sarcina să asigure siguranța acestuia, să înăbușe orice manifestare potrivnică politicii antonesciene, au întocmit numeroase rapoarte foarte concludente, din care se desprinde revolta ce cloceea în rîndul maselor populare față de înrobirea economică și politică a României, față de politica războinică a dictaturii militaro-fasciste.

În cele ce urmează, cu ajutorul mărturiilor consemnate în documentele vremii, cit și pe baza unor relatări ale martorilor oculari, vom căuta să evidențiem câteva aspecte mai semnificative ale stării de revoltă a maselor de oameni ai muncii din județul nostru, cit și acțiunile acestora pentru sprijinirea programului partidului comunist de răsturnare a dictaturii antonesciene.

România nu intrase încă în război și — în rapoartele Siguranței — începuse să se vorbească foarte frecvent despre activitatea comuniștilor locali. Într-un raport strict confidențial al prefectului județului Neamț către organele superioare după ce se arăta că la sate situația se menține foarte grea, ca urmare a rechizițiilor de cai, existînd pericolul ca în toamnă ogoarele să nu se mai poată lucra, se fac referiri la activitatea grupurilor comuniste din orașul Piatra Neamț. „... În ce privește teritoriul urban, Jandarmeria și poliția urmăresc îndeaproape activitatea membrilor nucleului comunist, identificat la Piatra Neamț cu ramificații în Buhuși și Tîrgu Neamț. În rîndurile comuniștilor din Piatra a circulat recent un manifest prin care se aduceau grave atacuri noului decret-lege la rechiziții, spunîndu-se în mod deschos că s-a legiferat jaful în dreptul muncitorilor”⁴.

În timp ce marea majoritate a bărbaților se aflau pe cîmpul de luptă, autoritățile locale, trupele străine staționate în diferite localități rurale, se dădeau la abuzuri din cele mai grave. Sătencele din Buhalnița, adresîndu-se cu o petiție prefectului, subliniau: „... Vă rugăm dar, d-le prefect, din tot sufletul nostru istovit de mizerie și în numele celor plecați la datoric, să binevoiți a lua măsurile ce le aveți ca lucrurile să ia o legală cale și să se înceteze prigoana din partea autorităților, să nu mai fim oropsiți ca niște copii netrebniți cum sîntem calificați... Toate drepturile legale ne sînt pe deplin întunecate din partea autorităților comunale, care favorizează pe cei avuți, iar nouă — celor necăjiți — ni se dă ce le trece printre degete, dar acestea cu bruscări, injurii și mizerii”⁵.

Concomitent cu aceasta, o serie de măsuri au fost luate și împotriva minorităților naționale — ordinul dat de prefectul județului Neamț în această direcție dispunînd: „Chiar astăzi (4 iulie 1941) se vor lua măsuri de revizuirea listelor de lucrători din fabricile de hirtie și mucava, Bistrița, Buhuși și din toate fabricile de pe raza județului și îndepărtați din fabrici, evreii, ungurii, rușii și toți indezirabilii,

⁴ Arhivele statului Iltala Județeană Neamț. Fondul Prefecturii Județului Neamț, Dosar nr. 1/1940, vol. I.

⁵ Ibidem, dosar nr. 124/1941, inventariat la nr. 295.

chiar dacă au ordin de mobilizare. Se vor lua măsuri de păzirea fabricilor cu gărzii militare puternice⁶.

Deși documentele de care ne-am folosit prezintă o situație existentă la începutul războiului sau la puțin timp după începerea lui, noi avem posibilitatea să constatăm măsurile de siguranță cît și asprimea lor — care exprimau, de altfel, teama de încordare a stărlî de spirit și revoltă a populației față de regimul fascist și politica acestuia.

Desprindem în același timp că în rîndul maselor largi ale poporului, al unui număr din ce în ce mai mare de cercuri politice, se dezvoltă o puternică stare de spirit antifascistă, dorința arzătoare de a răsturna dictatura militară și dominația Germaniei hitleriste.

Cu scopul de a exercita o influență corespunzătoare în rîndul populației, pentru ca aceasta să susțină războiul în care România fusese trîită, ziarul local „Cealțul” a dus timp de trei ani (1942—1944) cît a apărut, o campanie susținută, căutînd elementele necesare prin care să explice motivele și justetea războiului; cu toate acestea multe din materialele publicate ne indică impasul politic și economic în care intrase țara în această perioadă, impas ce se agrava în permanență.

Situația economică și alimentară populației era foarte dificilă, reprezentanții autorităților făcînd eforturi disperate pentru a liniști populația care ajunsese ca urmare a lipsei de alimente și îmbrăcăminte, într-o situație deplorabilă.

Publicația amintită mai sus însera în coloanele sale din 22 noiembrie 1942 sub titlul „O ducem încă bine”, discuțiile subprefectului Matei cu cetățenii din zona muntoasă a județului — „să admitem că într-adevăr porumbul ce se procură este insuficient și-o ducem greu, lucru pe care de altfel îl cunosc și eu prea bine. Este greu de trăit. Ne lipsesc și alte lucruri, nu numai porumbul — și facem eforturi mari pentru aprovizionare, totuși dacă am sta și ne-am gîndi puțin, am vedea că noi aceștia de acasă — n-o ducem tocmai greu, ba poate chiar bineșor”⁷.

Dacă avem în vedere că această afirmație, acest crîd adevăr — se pronunța în mod oficial în 1942 la numai un an de la intrarea României în război, cînd situația economică a țării nu cunoscuse încă un puternic declin, fenomen ce se va întîmpla mai tîrziu, spre sfîrșitul războiului, atunci ne putem imagina situația generală a economiei țării.

Pentru a face față greutăților tot mai mari în respectarea angajamentelor ce și le luase România în războiul pe care îl ducea alături de Germania, se foloseau numeroase forme în vederea obligării populației să contribuie într-o tot mai mare măsură la acest război. Din aceste apeluri ce apăreau foarte frecvent în presa vremii, distingem cu claritate și mobilul războiului, precum și interesele ce își propunea să le apere.

Aceiași publicație în numărul său din 25 octombrie 1942 însera „Apelul” semnat de soția dictătorului în care se preciza: „soldații noștri luptă pentru a ne apăra pămîntul patriei, a ne ridica onoarea, pentru a ne asigura dreptul de a ne păstra biserica, familia și proprietatea”. Numai datorită lui, bogatul are siguranța averii lui,

⁶ Ibidem, dosar nr. 146/1941, inventariat la nr. 149, fila 37.

⁷ Cealțul, anul I, nr. 5, p. 2, oct. 1942.

cărturarul are liniștea gândului, muncitorul poate să-și aducă rodul brațelor lui pentru îngrijirea casei⁸.

Pe măsură ce România continua să participe la război alături de Germania, încălcându-se prevederile acordurilor încheiate anterior, starea deosebit de grea a populației devenea tot mai evidentă, lipsa articolelor alimentare, a mijloacelor de lucru pentru efectuarea lucrărilor agricole, starea de tensiune permanentă, erau fenomene care se agravau continuu. Căutând să demonstreze preocuparea pentru rezolvarea acestor probleme — organele administrației de stat făceau o mare publicitate atunci când se împărțeau anumite articole și obiecte pentru populația nevoiașă.

Din datele pe care le vom reproduce dintr-un document al prefecturii, ne putem da seama fără nici un fel de greutate cât de „substanțiale” erau ajutoarele oferite orfanilor, invalizilor și văduvelor de război.

În procesul verbal al ședinței consiliului de colaborare al prefecturii din 7 octombrie 1943 se arată că „s-au distribuit unelte după cum urmează : 150 pluguri, 150 coase și 300 sape, s-au dat 900 de opinci la orfani... s-au mai distribuit 1.970 kg. grâu la 16 văduve și 31 invalizi și 2.150 kg. porumb la 25 văduve și 8 invalizi”⁹. Aceiași publicitate era făcută și pentru ajutoarele ce se dădeau copiilor. „Primăria orașului nostru a distribuit elevilor săraci de la școlile nr. 1, 2 și 3 la băieți și fete din localitate precum și de la școlile anexe un număr de 920 perechi bocanci al căror cost a fost acoperit prin colecta primăriei. Bocancii au fost confecționați în foarte bune condițiuni cu talpă de lemn (sublinierea ns.)... La distribuirea bocancilor domnul primar căpitan re. a dat înțielate orfanilor și fiilor de invalizi”¹⁰.

La fel de critică era și situația populației urbane pentru care problema aprovizionării devenea tot mai presantă. În orașul Piatra Neamț, măsurile restrictive pentru distribuirea alimentelor de primă necesitate erau la ordinea zilei.

Măsurii bune de a se distribui zahărul și untdelemnul trebuia să-i corespundă și organizarea rațională a împărțirii în chip omenos, să nu fie aglomerație, îmbulzeală, gălăgie, vorbe, oamenii stînd cite 10—12 ore, etc.¹¹.

Împasul economic în care România intrase spre sfîrșitul războiului antisovietic, este atestat în mod pregnant de măsurile preconizate de a obliga populația civilă prin ordine sau decrete să cedeze bunuri materiale pentru armata română ce se afla pe front. Dacă statul nu mai era în stare să asigure nici măcar strictul necesar echipamentului pentru ostași, elaborînd în acest sens un decret-lege pentru rechiziții și depunerea gratuită a rufăriei de corp, aceasta constituie un indiciu foarte semnificativ al declinului total a economiei românești, a falimentului politicii dictaturii militar-fasciste. În decretul amintit se făcea precizarea că „Pentru completarea rufăriei necesară ostașilor țării și premilitarilor, toți locuitorii majori și întreprinderile textile sînt obligați a contribui în natură prin predarea gratuită de efecte în conformitate cu dispozițiile acestei legi”¹².

⁸ Ceahidul, anul I, nr. 1, p. 2, oct. 1942.

⁹ Ceahidul, anul II, nr. 50, p. 3, 17 oct. 1943.

¹⁰ Ceahidul, anul II, nr. 14, p. 4, ian. 1943.

¹¹ Ceahidul, anul II, nr. 14, p. 3, col. 1 și 2.

¹² Universul, din 5 aug. 1944. Material decupat din ziarul menționat conținînd „Decret-Lege pentru aprovizionarea armatei noastre cu mijloace de îmbrăcăminte”.
<http://www.muzeu-neamt.ro/Articole/1944/1944-11-1944-12>

Cetățenii erau obligați în raport de veniturile minime (50.000 lei lunar) să predea „cite o cămașă, una pereche indispensabile lungi sau scurți și o pereche ciorapi de lână sau bumbac”¹³.

Ziarul *Universul* reproduce în numărul său care conținea apelul semnat de generalul Pantazi, ministru de război din perioada aceea, o fotografie înfățișând o frînghie de care erau atîrnate și citeva obiecte de rufărie intimă pentru care ziarul publica apelul „Ostașul care ne apără hotarele trebuie să fie bine echipat. Dați-i rufăria”¹⁴. Dar este cunoscut că populația n-a sprijinit în nici un fel această acțiune, că legea privind rufăria a rămas fără efecte reale.

Vrînd să demonstreze însă că populația se conformă dispozițiilor decretului-lege, același ziar din 23 august 1944 reproducea o fotografie înfățișând o femeie cu un pachet de rufe în brațe exclamînd „Iată darul meu!”¹⁵, la care ziarul adăuga, „Nu uitați că oricît de mari sînt eforturile noastre pentru purtarea războiului nu pot fi în nici-un caz comparate cu jertfa luptătorilor de pe front. Dăruiri de aceea din timp rufăria cerută de lege pentru armată dovedind și astfel strînsa solidaritate a celor de acasă cu ostași apărători ai pămîntului românesc”¹⁶.

Referindu-se la aceeași stare de mizerie, în care ajunsese populația țării, colonelul în rezervă Nistor Teodorescu, în anul 1944 comandant al unei unități de grăniceri, notează în memoriile sale de război: „Fiind o regiune de munte (zona Farcașa, Borca, Mălini, Capul Cîmpului) puțin fertilă, ocupația lor de bază (a țăranilor — n.n.) era tăiatul pădurilor. Dar munca la pădure, o dată cu apropierea frontului, încetase. Puținele alimente agonisite în toamnă, printre care pe prim plan se aflau porumbul și cartofii, erau pe terminate. Intram în casele acestor locuitori și mi se umplea inima de jale. Copii, femei și bătrîni nu aveau pe masă nici măcar obișnuita mămăligă. În urma repetatelor rechiziții forțate, locuitorilor li s-au luat și ultimul cal și ultima căruță”¹⁷.

Parcă în ciuda tuturor acestor stări de lucruri, parcă în ciuda tuturor nedreptăților sociale, a regimului de muncă înuman impus lucrătorilor din fabrici, a exploatarei la maximum a acestora, propaganda antonesciană nu se sîla să menționeze grija deosebită pe care o manifestă pentru crearea unor condiții optime, pentru culturalizarea maselor, pentru petrecerea timpului de odihnă în mod plăcut. Din relatarea aceleiași publicații ne putem da seama despre adevărata preocupare a guvernului în această direcție.

Autoritățile militare ce se instalaseră în întreprinderi, organizau așa-zisele acțiuni cultural-distractive la care muncitorii în grupuri, sub comanda unui ofițer se deplasau în diferite localități situate în apropierea întreprinderii în care lucrau. Întreaga acțiune se desfășura după un program bine stabilit, din care nu lipseau acele apeluri adresate de armată pentru mărirea producției, pentru sprijinirea deplină a politicii antonesciene.

Referindu-se la o astfel de manifestare, ziarul *Ceahlăul* — apreciind-o ca pe un mare eveniment în viața culturală a județului, făcea următoarea precizare în numărul

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Nistor Teodorescu, *La Mălini în august 1944*, Editura militară, 1988, p. 15.

său din 15 august 1943: „Excursia s-a făcut după un program bine alcătuit și sub directă conducere a comandantului militar, care este în permanență în mijlocul muncitorilor... Sintem informați că dl. maior Brătescu are în proiect cu muncitorii și alte frumoase excursii”¹⁸.

Chiar și alte activități cu același caracter nu puteau atenua suferințele poporul nostru, care a trebuit să suporte consecințele nefaste ale războiului. Oamenii de cele mai diverse preocupări își manifestau prin diferite forme revolta față de război, față de perspectivele sumbre ce se deschideau țării noastre în condițiile continuării lui.

Evenimentele ce se desfășurau cu repeziune, indicau tot mai mult schimbarea raportului de forțe pe frontul antisovietic, aceștia făcând ca în rîndurile cercurilor conducătoare să se manifeste tot mai mult teama de inevitabilitatea înfrîngerii; de aceea propaganda antonesciană a început să categorisească pe cei ce difuzau știrile privind înfrîngerea Germaniei în acest război, ca trădători, cerînd să fie judecați și pedepsiți de curțile marțiale. Presa a început tot mai frecvent să adreseze apeluri către populație, pentru a-și păstra calmul și liniștea și a nu apleca urechea (așa spunea ei) la unele zvonuri. În editorialul ziarului *Ceahlăul* din 24 octombrie 1943 sub titlul „Cascada zvonurilor” se menționa: „... Lipsiți de orice sentiment de răspundere și dragoste de țară, acești eterni ciocli ai societății care cer totul, dar nu vor consimți să dea nimic pentru viitorul neamului, predică zilnic cele de mai necrezut zvonuri, vestind întimplări care n-au să se producă niciodată, uitînd cu bună știință răul pe care-l fac patriei lor angajată într-unul dintre cele mai hotărîtoare momente din cîte a cunoscut omenirea... cînd momentul cere tuturor fiilor săi răbdare și disciplină națională, — lași, fricoși, vîntură pretutindeni duhul nefast al înfrîngerii”¹⁹. Articolul conchide „Nația întreagă îi declară trădători pe acești dușmani ai săi, pentru că nici o pedeapsă nu este de ajuns față de răul pe care-l produc zilnic”²⁰.

În aceeași măsură, ziarul *Curentul* crede că „războiul va fi un bilanț groaznic al imbecilității”²¹, atrăgînd în mod insistent atenția populației țării ca aceasta să dea crezare numai știrilor oficiale. „Populația capitalei să aibă încredere în știrile transmise prin radio asupra situației europene... Întrucît anumite persoane rău intenționate caută să lanseze fel de fel de zvonuri, creînd astfel panică și o acțiune de dezorganizare a vieții economice”²².

O stare de spirit încordată, de revoltă și ură împotriva ocupanților și a războiului, manifesta — ca de altfel întreaga populație a țării — și populația fostului județ Roman. Creșterea stării de spirit revoluționar a populației românești a fost determinată de activitatea desfășurată de partidul comunist. Un raport al armatei a IV-a către prefectul județului Roman menționează că „unii locuitori păstrează manifeste sovietice, ce sînt trecute din mînă în mînă, pentru a le comenta”²³. Se atrage

¹⁸ *Ceahlăul*, anul II, nr. 43, din 23 aug.

¹⁹ *Ceahlăul*, nr. 51 din 24 oct. 1943.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Curentul*, anul XVII, nr. 5857, din 7 iunie 1944, București.

²² *Ibidem*.

²³ *Arhivele statului subîmpăra Roman. Fondul Prefecturii Roman, dosar 16, 1944, fila 348.*

În consecință atenția prefectului, pentru a ordona printr-o circulară, măsuri urgente: „Vă rugăm a lua măsuri ca orice manifest găsit să fie predat imediat, fără a fi citit, celui mai apropiat organ de poliție sau jandarmerie”²⁴.

Creșterea revoltei populației, a atitudinii potrivnice față de războiul antisovietic, au determinat dictatura militară-fascistă la intensificarea măsurilor de reprimare asupra tuturor celor ce se manifestau într-un mod sau altul împotriva politicii războinice a cîlcii antonesciene.

Împotriva celor ce sabotau mașina de război au fost luate aspre măsuri judiciare. Curțile marțiale au pronunțat numeroase sentințe de condamnare a țărănilor la ani grei de închisoare și muncă în lagărele de concentrare. În multe regiuni ale țării, guvernul fascist s-a dedat la provocări, înscenînd așa zisele procese ale „țărănilor spioni”. De exemplu, în toamna anului 1942, în urma unui „denunț” cum că țărani din comuna Bistricioara Neamț ar face spionaaj, au început cercetările. La 7 februarie 1943 un număr de 61 de țărani și 4 intelectuali din localitatea amintită au fost arestați și supuși torturilor de către călăii de la siguranță. După o săptămîină de chinuri la siguranță în București, unul dintre cei arestați, Ion Samachiș a fost asasinat²⁵.

Dar măsurile teroriste nu au produs intimidarea țărănimii, așa cum credeau organele de reprimare ale guvernului antonescian, ci au determinat o mai mare îndrăgire a acestora. Teamă crescîndă a dictaturii militare fasciste față de falimentul total al politicii lor nefaste, era manifestată și prin rapiditatea măsurilor ce le luau pentru reprimarea în mod sîngeros a acțiunilor organizate de către comuniști.

După relatarea unor membri de partid din ilegalitate, în perioada 1939—1941 s-au desfășurat puternice acțiuni pentru ajutorarea celor aflați în închisori. Prin intermediul Ajutorului Roșu s-au trimis pachete în lagărul Tîrgu Jiu, Caracal, Miercurea Ciuc, Mîslă, Moinești. Ca urmare a acestor activități autoritățile au intensificat acțiunile de urmărire reușind ca în 1940 să aresteze șase comuniști de pe teritoriul urban al Județului care mai tirziu au fost internați în lagărul Miercurea Ciuc²⁶.

În toată această perioadă organizația locală a partidului comunist a explicat muncitorilor cauza nedreptăților sociale, politice de reprimare și intimidare a muncitorilor, — față de puternica activitate a comuniștilor, consiliul de colaborare al prefecturii indica stricta supraveghere a comuniștilor²⁷.

În lupta organizată împotriva fascismului și a ocupanților fasciști, organizația de partid a antrenat UTC și Ajutorul Roșu la răspîndirea unor manifeste. Astfel în anul 1942 pe foi de caiete s-au difuzat inscripții scrise cu mîna, ca „Moarte fasciștilor”, „Afară cu hitleriştili din țară”, „Trăiască U.R.S.S.”. Deși poliția a mobilizat toate forțele pentru descoperirea autorilor, acest lucru nu s-a reușit — dimpotrivă cu prilejul zilei de 1 Mai pe vîrfurile Cernegurei și pe Turnul din fața actualului muzeu, au fost arborate steaguri roșii²⁸.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Maria Covaci și Floarea Dragne, *Lupta împotriva dictaturii militare fasciste, din Istoria contemporană a României*, Ed. științifică, București, 1965, p. 175.

²⁶ Arhivele statului Iliia Județean Neamț, Dosar nr. 264, pachet 13, p. 65/1940.

²⁷ Ibidem, Proces verbal nr. 29 din 27 iun. 1940.

²⁸ Din relatările membrilor de partid din ilegalitate, Ion și Alexandru Căduleanu.

În rândurile populației, sub îndrumarea U.T.C.-ului tinerii au dus o muncă susținută de informare, difuzând manifeste și notițe informative privind situația de pe front precum și desfășurarea evenimentelor. Acestea se difuzau de la om la om în cadrul unor reuniuni cu aspect de petrecere care erau organizate tocmai în scopurile amintite mai sus²⁹.

O vie activitate a fost desfășurată de organizația locală a partidului comunist pentru crearea în 1943, a Frontului patriotic antihitlerist și în 1944 a Frontului Unic Muncitoresc.³⁰

Comuniștii, membrii organizației U.T.C. din orașul și județul Neamț și-au îndreptat în tot acest timp acțiunile lor în direcția lămuririi maselor de oameni ai muncii despre adevăratele cauze ale războiului și ale politicii de expansiune dusă de cercurile războinice, precum și despre in justiția participării României la un război, pe care nu l-a dorit niciodată.

Activitatea comuniștilor și uteciștilor pietreni a fost însă după o perioadă de timp descoperită de organele de siguranță locale. Astfel, în noiembrie — decembrie 1943, poliția a arestat în orașul Piatra Neamț peste patruzeci de membri ai Partidului Comunist Român și ai Uniunii Tineretului Comunist. Întregul grup a fost trimis spre judecare la curtea marțială din Iași. Procesul ce s-a desfășurat la începutul anului 1944 a hotărât mulți ani de închisoare.³¹

Toți cei condamnați au fost trimiși în diferite lagăre sau închisori. Ion Căciuleanu membru al Partidului Comunist Român încă din 1921 își amintește că, imediat după proces a fost trimis la închisoarea din Ploiești care cu puțin timp înainte, în urma unui incendiu, a cauzat moartea a peste 80 de deținuți.

Toți cei care au fost judecați atunci, își aduc aminte că în fața băștilor și torturilor au rezistat cu eroism, având mereu în față justiția cauzei pentru care luptau. O parte dintre cei care atunci au suferit consecințele măsurilor represive, nu se mai află astăzi printre noi. Unii dintre ei n-au apucat să vadă înfăptuirea socialismului, pentru a cărei cauză au luptat.

Oamenii din cele mai diferite domenii, cu diferite preocupări sau orientări politice, începuseră tot mai mult să-și dea seama de inevitabilitatea înfrângerii în război a Germaniei și alături de ea și a României, cu toate consecințele și implicațiile ce decurgeau de aici.

În orașul Piatra Neamț și județul Neamț în general, și-au desfășurat activitatea un mare număr de comuniști; dăm câteva nume mai importante: Dumitru Leonte, Aurica Miștala, Ion Lascăr, Ion Căciuleanu și alții care, prin activitatea lor revoluționară îndreptată spre binele și fericirea poporului nostru vor rămâne înscrși în filele istoriei partidului nostru.

Diverse au fost și formele sub care această atitudine protestatară se manifesta, semnificativ, părindu-mi-se modul în care își exprima sentimentul de respingere a politicii războinice cărturarul pietrean G. T. Kirileanu.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem.

Această personalitate de seamă a municipiului și județului nostru, în însemnările ce le făcea în mod obișnuit pe publicațiile la care era abonat în acea perioadă, își exprima protestul său hotărât față de război și continuarea acestuia.

La însemnările corespondenților de război care informau despre situația de pe front și mai ales la acele informații privind pe mareșalul Antonescu, G. T. Kirileanu nota sub semnătura corespondentului respectiv : „Mare secătură”³².

Numeroase atente puse la cale împotriva lui Hitler au fost evidențiate și de presă. La o întrevvedere după atentat, prima fotografie a fihrerului îl înfățișa stînd de vorbă cu Mussolini în care ambii conducători ai fascismului zîmbeau aparatelor fotografice, — sub această reproducere G. T. Kirileanu notează : „ce rîs sinistru”³³. Măsurile drastice ce erau luate de dictatură în ultimele zile ale existenței ei, sînt expresia intensificării teroarei asupra tuturor sectoarelor vieții economice și social-politice. Ziarul *Universul* din 15 mai 1944, publică noua lege a presei, stabilind măsuri drastice împotriva tuturor celor ce vor scrie altfel decît se spunea oficial de către cercurile guvernamentale despre această lege G. T. Kirileanu notează „Lumea pierc”³⁴.

Protestul hotărît al populației orașului Piatra Neamț față de politica de dictat și ocupație pe care o practica Germania în cazul țării noastre, este exprimat prin căldura și adeziunea totală manifestată de unli oameni de cultură din teritoriul răpit, care au organizat și aici unele manifestări culturale înfierînd rușinosul dictat de la Viena.

Folosind diferite forme, reprezentanții spiritualității transilvane refugiați în România desfășurau o bogată activitate pentru a dezvolta sentimente protestatare în rîndul populației față de actul din august 1940 privind răpirea Transilvaniei de nord.

Cu ocazia acestor acțiuni au fost prezentate un număr important de lucrări aparținînd oamenilor de cultură din teritoriul cedat. O astfel de activitate s-a desfășurat în ziua de 6 iulie 1943 în sala Cinematografului „Regal”, cu acest prilej poetul Iosif Moruțan care sosisse cu puțin timp în urmă din Transilvania a recitat din lucrările personale „Ne așteaptă Ardealul” și „Scrisoare celor rămași în Transilvania cedată”. Poetul V. Copilu-Cheatră, poeziile personale „Rugăciune pentru țara mea”, „Memorandumul” și „Cînta cucul iar în munți”. Cel mai tînăr dintre poeți, în vîrstă de 18 ani, Lucian Volea, și-a recitat producțiile proprii, dintre care amintim „Rugăciune din Ardeal”, „Autoportret”, „Cîntec pentru întoarcere acasă”, „Răvaș către badița Octavian de la Ciucea”. Tot cu acest prilej, cîntărețul Puiu Cucu a interpretat „Doina refugiaților ardeleni” și „Pastorală din Făgăraș”, iar Chițu Pop a expus conferința intitulată „Poporul românesc în fața Europei nouă”, din care rezultă cu pregnanță ideea de unitate și continuitate a poporului român în spațiul carpato-dunărean.

Populația prezintă la această activitate și-a manifestat puternice sentimente de aprobare și adeziune pentru unitatea ființei naționale, împotriva politicii nefaste desfășurate de regimul de dictatură militară-fascistă³⁵.

³² *Universul*, anul 61, nr. 164, 16 iunie 1944, p. 1 și 2. (Biblioteca municipală documentară „G. T. Kirileanu”).

³³ *Universul*, 31 iulie 1944, fotografie decupată. (Biblioteca municipală documentară „G. T. Kirileanu”).

³⁴ *Universul*, 15 mai 1944, însemnări. (Biblioteca municipală documentară „G. T. Kirileanu”).

³⁵ *Ceahlăul*, anul II, nr. 32, 13 iunie 1943, p. 1 col. 2, 3, 61, 4.

La creșterea valului revoluționar, la Intensificarea în interior a activităților desfășurate de masele populare sub conducerea partidului pentru răsturnarea dictaturii antonescene, contribuiau și situația de pe front care devenea pe zi ce trece tot mai nefavorabilă Germaniei, cât și intenția dementă manifestată de cercurile războinice de a continua fără rezerve acțiunile militare, care ar fi împins România în pragul dezastrului general. Mulți din adepții politiciii lui Antonescu, unii din ei chiar din imediata sa apropiere, au părăsit și dezaprobat politica de continuare a războiului. De fapt panica și deruta, îngrijorarea ce începuse să apară foarte frecvent în rândurile cercurilor guvernamentale, este ilustrată și de documentele pe care acestea le dădeau publicității.

Din mesajul de Anul nou 1944, adresat de tron și dictatorul Antonescu, desprindem acest aspect : „Atotputernicul nu a voit ca anul ce se încheie să aducă sfârșitul războiului, suferințelor morale și materiale ce au fost impuse poporului nostru de acest război. Aceste vremi tulburi, schimbări neprevăzute și altele răsturnări de situații au oferit prilejul, la care nu toți au rezistat, de a cădea în ispită”³⁶.

La acest tablou jainic pe care îl prezenta România — a contribuit în cea mai mare măsură jaful deliberat al trupelor germane care s-au aflat cantonate sau în trecere prin țara noastră. Dislocate în diferite localități ale țării, deci și în județul nostru, trupele germane — păstrând caracteristica unor trupe de ocupație și inamice, deși existau acorduri cu privire la staționarea lor pe teritoriul țării, au făcut tot ce le-a stat în putință — ca prezența lor să fie cât mai mult simțită.

Așa cum vom vedea pe baza unor documente veridice, jafurile și fărâdelegile comise de aceste armate, nu s-au exercitat numai asupra unor sectoare de activitate, ci peste tot — în sate și orașe, în întreprinderi, în spitale, în case de odihnă, în localuri publice, peste tot cizma germană punându-și amprenta sa distrugătoare. Deși ne vom referi numai la câteva documente, numărul lor fiind incomparabil mai mare decât cel de care ne folosim, ne vom face o imagine clară asupra celor ce au însemnat comportarea și prezența „aliaților” noștri, reduse la scara județului Neamț.

În raportul pe care prefectul județului Neamț îl înainta Ministerului de Interne în aprilie 1944, se menționa : „În seara zilei de 30—31 martie (1944 n.n.) 200 militari germani care escortau prizonieri ruși, încartiruiți în localul băilor Oglinzi, au devastat aproape întreg mobilierul și l-au pus pe foc, au spart parte din ușile hotelului, iar — la plecare — au luat perdelele și cearșafurile, pagubele se evaluează la suma de 5 milioane lei”³⁷.

În seara aceleiași zile, trupele germane ce se aflau în orașul Tirgu Neamț — au produs mari stricăciuni la spitalul din localitate. „Au forțat ușile de la dulapuri, au devastat arhiva, tablourile de valoare și hărțile de pe pereți în valoare de 50 mii lei”³⁸.

Pe unde au trecut, urmele lor s-au cunoscut multă vreme. În afară de stricăciunile provocate instituțiilor statului, persoanele particulare au avut mult de suferit

³⁶ Ceahliu, nr. 59, din 6 Ianuarie 1944, p. 1 col. 2.

³⁷ Arhivele statului — Filiala Județeană Neamț, Fondul nr. 16, dosar 136/1944. IIIa 1.

³⁸ Ibidem.

de pe urma ocupației germane. „Trupele cantonate în orașul Tîrgu Neamț au luat de la persoane particulare diferite obiecte, așternuturi, au mîncat și consumat în localurile comerciale, fără a plăti”³⁹.

În urma unor astfel de comportări, armata germană a fost urîtă din ce în ce mai mult de popor, împotriva ei au fost organizate numeroase manifestări de protest.

După cum este cunoscut, o mare parte a întreprinderilor au fost subordonate intereselor economiei de război a Germaniei. Chiar și în aceste condiții — unele obiective economice au fost afectate de distrugerile trupelor germane. O parte a întreprinderilor industriale din raza județului nostru au constituit ținta distrugerilor produse de armatele germane, cîmpitoare. Din procesele verbale ale conducerii fostei fabrici „Italo-Română” Piatra Neamț, rezultă că această societate a suferit mai multe pierderi, ca urmare a trecerii prin această unitate a trupelor germane ; în mai puțin de o zi, armata germană a distrus magazia de alimente în valoare de 2,5 milioane lei, a provocat distrugerea liniei ferate de pe Valea Bistriței, „pierderile suferite — se menționa în procesul verbal — sînt în valoare de 4 milioane lei”⁴⁰.

În același mod s-au purtat unitățile germane și în fostul județ Roman.

Din raportul primăriei Carol I (N. Bălcescu) din 21 aprilie 1944, rezultă că „ostașii germani cîntonați în comuna Carol I Județul Roman, au început a jefui populația ; astfel, ei fură vite, furaje, păsări, distrug gardurile la școlile din localitate, nu poate nimeni să stea în calea lor, căci — la orice moment — amenință populația cu arma”⁴¹, aceste acte de vitejie „fiind săvîrșite de Divizionul 42 lanchiști”.

Din raportul Prefecturii Roman către Armata a IV-a cu sediul în Bacău, din 10 mai 1944, rezultă că unitatea germană nr. 12484 — I.K. din gr. 308, a comis „infracțiuni și samavolnicii, distrugînd materialul și mobilierul școlilor, fură de la locuitori alimente, furaje, vite, păsări, trag cu armele pentru intimidarea locuitorilor și necinstesc femeile”⁴².

Dar nu numai obiectivele economice erau ținta ocupanților germani ; școlile, instituțiile culturale formau obiectele acțiunilor lor distrugătoare.

Raportul căminului cultural județean „V. Alecsandri” Roman către prefectul județului Roman, ilustrează astfel de situație : „Societatea culturală M. Costin” cu sediul în str. Ștefan cel Mare nr. 245, societate care activează de 32 de ani” a fost ocupată de armata germană, care — samavolnic și fără nici o formă — și-a însușit întreg mobilierul, lăsînd numai biblioteca cu totul răvășită⁴³.

Distrugerile făcute de armatele germane au provocat peste tot unde acestea s-au aflat, indignare, dispreț și revoltă din partea populației civile. Solidarizîndu-se cu populația locală, ostașii din divizia română 104 munte, dislocată în zona Tîrgu Neamț, au trecut la pedepsirea ocupanților hitleriști. Indignat de comportamentul „bravilor teutoni”, comandantul diviziei, generalul Ilie Crețulescu, a dat un ordin drastic, în care se spunea că : „oricine va fi prins că jefuiește, atacă, tulbură liniștea cetățenilor din zona de acțiune a diviziei 104 munte va fi împușcat pe loc, fără nici

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem, dosar 7/1944, corespondența 1649, fila 23.

⁴¹ Arhivele statului subliniala Roman, fondul prefecturii, dosar nr. 16 H/1944, fila 126.

⁴² Ibidem, p. 294.

⁴³ Ibidem, dosar 47/1944, fila 84.

o judecată. Cu sprijinul populației, ordinul a fost pus în aplicare, fărâdelegile hitleriștilor fiind curmate⁴⁴.

Toate cele relatate mai sus, oglindesc în mod grăitor gradul maxim de încordare, la care ajunsese populația județului nostru, țara întreagă.

Partidul Comunist Român — în fruntea maselor populare, folosind toate condițiile concret istorice specifice țării noastre, a stabilit înfăptuirea insurecției armate, a cărei victorie a salvat țara de la dezastru — la care era împinsă de isteria războinică a dictatorului Antonescu și a clicii sale.

Înfăptuirea insurecției armate a fost primită cu nestăvilită bucurie în rîndul tuturor oamenilor muncii din țara noastră.

Satisfacția și entuziasmul ce a cuprins întreaga țară în zilele lui august 1944, sînt concretizate în acțiunile ce au fost inițiate imediat după ce posturile noastre de radio transmisese cunoscuta proclamație cu privire la încetarea războiului antonescian și întoarcerea armelor împotriva armatelor hitleriste, încheierea armistițiului cu Națiunile Unite. În aceasta constă de altfel și rapiditatea cu care atît populația cît și armata au trecut la alungarea de pe teritoriul patriei noastre a hoardelor hitleriste.

Un exemplu grăitor în această direcție ni-l oferă măsurile prompte luate de colonelul Nistor Teodorescu, comandantul regimentului de grăniceri din zona Mălini — Farcașa, care — la numai o oră și jumătate după ce se transmisese telefonic ordinul de întoarcerea armelor împotriva armatelor hitleriste, se adresa comandanților din subordine cu ordinul scris, în care menționa: „ostilitățile cu armata sovietică au încetat și România a trecut alături de Națiunile Unite... Luați măsuri pentru a dezarma elementele germane din sectorul dv. În cazul cînd nu se vor supune, se va face uz de arme”⁴⁵.

La victoriile obținute de regimentul de grăniceri amintit, compania „Farcașa” a adus o valoroasă contribuție. Această formație de luptă se compunea din cinci plutoane care purtau denumirea localității din care proveneau militarii respectivi. Toate aceste localități fac parte și acum ca și atunci, din județul Neamț (Farcașa, Mădei, Galu, Borca, Boboeni).⁴⁶

Decretarea mobilizării generale s-a făcut în condițiile, în care statul român nu era în stare să asigure echipamentul militar celor ce erau chemați sub arme. România era istovită de pe urma pierderilor grele ce le suferise în războiul antisovietic, resursele ei economice fiind epuizate. Din relatările membrilor componenți ai acestei formații, rezultă cu claritate acest lucru: „Ca militari eram îmbrăcați cu aceleași haine pe care le purtam și acasă”⁴⁷.

⁴⁴ *Ceahlăul*, organ al Comitetului județean Neamț al P.C.R. din 21 aug. 1968, p. 2. Articolul, *Regimul de ocupație impus de armatele germane pe teritoriul județului Neamț*.

⁴⁵ Nistor Teodorescu, *op. cit.*, p. 51.

⁴⁶ *Op. cit.*, p. 28.

⁴⁷ *Din relatările lui Crețu P. Gheorghe*, locuitor al comunei Farcașa, care a făcut parte din compania „Farcașa”.

Mobilizarea generală, chemarea sub arme a ultimelor resurse nu a produs efectul scontat de dictatura antonesciană, ci dimpotrivă încordarea la maximum a stării de spirit a militarilor români care erau interesați ca războiul să înceteze și țara să cunoască liniștea de care avea nevoie atât de mult și a cărei lipsă a produs alta jale în familiile rămase acasă, altele distrugerii de bunuri materiale și spirituale pe care poporul român, omenirea întreagă, nu le va putea uita niciodată și pe care nu va putea să le recupereze.

După 23 August, soldații români care compuneau formația „Farcașa” și-au dat jertfa de sine în lupta împotriva hoardelor hitleriste. După cum ne relatează Crețu P. Gheorghe, locuitor al comunei Farcașa, în acele vremuri comandant de „plesă”,⁴⁸ mulți din componenții companiei au luat parte la lupte pînă la sfîrșitul operațiilor de război, dînd dovadă de bărbăție și curaj în îndeplinirea ordinelor. Compania Farcașa în cooperare cu alte unități. În primele zile după 23 August, a făcut prizonieri, 120 militari germani, care încercau să reziste atacurilor unităților menționate.⁴⁹

Județul Neamț se poate mîndri cu faptul că unul din comandanții celor două armate ce au luptat pentru înfrîngerea totală a hitlerismului este de pe meleagurile nemțene. — „Generalul de corp de armată Nicolai Dăscălescu” — se precizează în lucrarea *File din cartea marilor tradiții*, a comandat corpul 2 de armată și ulterior Armata a IV-a, organizînd și conducînd cu măiestrie trupele din subordine pe timpul luptelor în perioada insurecției armate și pe frontul antihitlerist pînă la victoria finală.⁵⁰

Referindu-se la actele de vitejie ale acestei mari unități, lucrarea amintită menționează comportarea eroică a ostașilor Armatei a IV-a Română care, a fost evidențiată printr-un ordin de zi al ministrului de război al României din aprilie 1945 adresat ostașilor Diviziei 9 infanterie din armata a IV-a: „Victoriile repurtate de voi se menționează în ordinul de zi, la Tisovec, Brezno, Banska-Bistrica și Kremnica vor rămîne înscrise cu litere de aur în istoria neamului românesc, arătînd generațiilor viitoare lupta aprigă dusă alături de bravii ostași ai U.R.S.S. pentru un singur scop — victoria finală”.⁵¹

Dragostea și aprecierea unanimă, respectul și autoritatea de care generalul Dăscălescu se bucura din partea colaboratorilor săi apropiați cît și a restului trupelor sînt evidențiate și de evocarea pe care generalul-locotenent în rezervă, Ion Spirea, a consemnat-o de curînd: „Păstrez și acum în amintire imaginea generalului Nicolai Dăscălescu comandantul armatei 4 care, nu numai că organiza și conducea ingenios acțiunile operative, dar se afla mai întotdeauna în mijlocul ofițerilor din statele majore de la divizii sau regimente și chiar în primele linii îmbărbătînd pe fiecare cu un sfat, cu o îndrumare”.⁵²

În lupta pentru victoria finală împotriva hitlerismului, și-au dat viața mulți militari, muncitori, țărani, intelectuali din județul Neamț care în acel timp se aflau pe cîmpul de luptă,

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ Ibidem.

⁵⁰ *File din cartea marilor tradiții*, Ed. militară, București, 1966, p. 6.

⁵¹ Op. cit., p. 293.

⁵² Op. cit., p. 287.

În incinta fabricilor „Comuna din Paris” și „Reconstrucția” din orașul Piatra Neamț, în memoria celor căzuți a fost ridicat câte un obelisc, pe a cărui placă comemorativă sînt înscrise numele salariaților fabricilor respective, căzuți la datorie.

Insurecția armată victorioasă a impus după înfăptuirea ei, un complex de măsuri ce trebuia luat imediat în toate sectoarele vieții social-economice și politice, care să fie în stare a asigura menținerea și consolidarea acestei victorii epocale în istoria patriei noastre.

Ca de altfel în întreaga țară, procesul de organizare politică a maselor s-a desfășurat și în județul Neamț, în strînsă legătură cu antrenarea lor la lupta pentru sprijinirea războiului antihitlerist, la democratizarea țării și înfăptuirea reformei agrare, la instaurarea puterii populare. Astfel, mitingurile și demonstrațiile de stradă s-au îmbinat cu acțiunile de îndepărtare din aparatul de stat a elementelor fasciste, de ocupare prin forță a primăriilor, de împărțire a pămînturilor moșierești.

Imediat după 23 August, și în județul Neamț, după cum ne relatează Ion Căciuleanu, au fost constituite comitete de fabrică, organizațiile de partid, sindicat și U.T.C. Începînd să activeze legal. „A fost o luptă grea, patronul nu vrea să satisfacă chiar în aceste condiții cerințele muncitorilor — numai hotărîrea noastră fermă l-a făcut să se declare de acord cu noi. În primele zile de la eliberare, am fost nevoiți să muncim câte 10 ore sau chiar mai mult, muncitorii fiind hotărîți să sprijine chemarea titlului, „Totul pentru front, totul pentru victorie”. Partidul îmi incredințase atunci conducerea sindicatelor din județul Neamț; în această calitate, ajutat de muncitori, am reușit să realizăm readucerea utilajelor unor întreprinderi mutate în timpul războiului în alte regiuni ale țării și le-am pus în funcțiune oferind de lucru muncitorilor.

A trebuit să organizăm numeroase acțiuni politice pentru a explica maselor scopul politicii partidului, planurile sale de viitor. Desigur erau și unii sceptici care, își manifestau neîncrederea, dar majoritatea covârșitoare a populației a înțeles în mod just măsurile pe care partidul le lua și de aceea îl urma cu încredere în acțiunile sale. Am făcut aceasta, știind că prin munca noastră, clădim o nouă viață pe care am dorit-o și pentru care personal am luptat încă de la înființarea partidului nostru”.⁵³

Presa din întreaga țară aducea zilnic vești despre acțiunile maselor muncitoare — în vederea înlăturării din aparatul de stat a elementelor reacționare.

La Piatra Neamț, în luna septembrie 1944, masele de muncitori mobilizați au instalat un prefect din rîndul lor. La Tazlău, conducerea primăriei a fost înlocuită încă din primele zile ale lunii noiembrie 1944. Acțiuni asemănătoare au fost organizate și în comunele Dumbrava Roșie, Negrești, Hangu, Tașca.⁵⁴

Presa locală informează, de asemenea, despre marile demonstrații ce au avut loc în județul Neamț, în luna februarie a anului 1945, acțiuni ce s-au soldat cu rănirea mai multor persoane. Situația era similară cu asasinatul pus la cale de generalul Rădescu în București. Ziarul *Flacăra* din Piatra Neamț menționează: „În șuieratul prelung al sirenelor fabricilor, la ora 13 a fost suspendat lucrul, iar muncitorii s-au

⁵³ Din relatările lui Ion Căciuleanu membru de partid din anul 1921, participant la acțiunile amintite în text.

⁵⁴ *Ibidem*.

adunat în fața „cancelarilor”, pentru a asculta cuvîntul de înfierare a acțiunii criminale a lui Rădescu⁵⁵.

Cuvinte de indignare profundă rosteau muncitorii. La mitingul organizat la fabrica „Carpăți”, unul din participanți declara: „Ne legăm că vom lupta ca să vă răzbunăm, că vom lupta pentru libertatea care v-a fost alături de dragă, pentru democrația care v-a fost sfîntă, că vom lupta pentru stîrpirea dușmanilor poporului, oricare ar fi dinșii și oriunde s-ar găsi dinșii”⁵⁶.

Protestul hotărît al muncitorilor din întreprinderile pentru industrializarea lemnului din orașul nostru, sînt evidențiate în mod pregnant și de conținutul motiunii adoptate la fabrica „Bistrița”, „... pentru această viață liberă, noi — muncitorii fabricii „Bistrița” și cei care muncim cu brațele și cei care muncim în birouri, facem legămint sfînt — cu orice sacrificiu, chiar și cu acela al vieții noastre, să luptăm pentru câștigarea unor vieți libere pentru toți muncitorii”⁵⁷.

Acțiunile desfășurate de masele populare sub conducerea partidului comunist, acțiuni îndreptate spre democratizarea orînduirii de stat, pentru înfăptuirea reformei agrare, au dus la instaurarea în fruntea administrației de stat a unui guvern care să reprezinte interesele maselor populare.

Instaurarea la 6 martie 1945 a primului guvern democratic din istoria țării, guvern prezidat de eminentul patriot și strălucit om de stat Dr. Petru Groza, a produs un entuziasm nemăitîlnit în rîndul maselor populare. De asemenea, instalarea la conducerea țării a guvernului condus de Dr. Petru Groza a creat premisele necesare înfăptuirii unor măsuri, care să satisfacă cerințele maselor populare.

Înfăptuirea reformei agrare era una din primele măsuri pe care avea să le ia acest prim guvern democratic al țării și care avea de fapt să consfințească ceea ce țărani — cu ajutorul muncitorilor — realizaseră: — moșia Neculce din Negrești, după cum rezultă din raportul primăriei, a fost împărțită țărănilor, „că numai ei vor stăpîni de acum înainte acest pămînt pe care l-au muncit pînă acum, dar nu s-au bucurat de roadele lui”⁵⁸.

Acțiuni asemănătoare au fost organizate în multe comuni, așa încît legiferarea în martie a acestor măsuri, a găsit împărțite o bună parte din moșile județului Neamț.

Cunoscut este faptul că acțiunile guvernului, conform cadrului constituțional de atunci, nu puteau căpăta putere executivă, dacă nu erau sancționate de rege. Desigur, reforma agrară, măsurile pentru democratizarea vieții de stat, măsuri ce corespundeau intereselor maselor, nu puteau fi pe placul celui mai mare industrial și moșier al țării; de aceea el a găsit necesar să declare grevă, faimoasa „grevă regală”, așa cum este ea cunoscută în istorie dar, care nu a împiedicat nici guvernul și nici masele populare să realizeze ceea ce partidul stabilise.

Condițiile concrete istorice de atunci — impuneau mobilizarea maselor pentru înfringerea reacțiunii și a planurilor acesteia. Pe această linie se înscrie și acțiunea organizată de Frontul Național Democrat în scopul demascării manevrelor reprezentanților partidelor istorice, care urmăreau împiedicarea înfăptuirii măsurilor stabilite.

⁵⁵ *Flacăra*, anul II, nr. 29, 4 martie 1945.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ *Arhivele statului Filiala Județeană Neamț, fondul Camera Agricolă, Dosar 49/1945.*

În orașul Piatra Neamț, adunarea locală a F.N.D. s-a ținut la 16 septembrie 1945, cu care prilej s-a manifestat puternic expresia voinței muncitorilor pietreni de a-și intensifica eforturile sub conducerea partidului, pentru victoria deplină a revoluției.⁵⁹

Cele câteva aspecte prezentate în materialul de față, puține în raport cu multitudinea problemelor ridicate de perioada amintită, sînt de natură să facă o scurtă retrospectivă asupra luptei din această perioadă a maselor populare sub conducerea partidului.

Sub conducerea partidului, masele populare au mers din victorie în victorie pînă la cucerirea definitivă a întregii puteri. Abolirea monarhiei și proclamarea republicii au însemnat o nouă și importantă etapă în dezvoltarea patriei noastre — pînă acum în anul 1989, anul unor mari evenimente, cel de-al X-lea Congres al Partidului Comunist Român și a XXV-a aniversare a eliberării patriei.

CONTRIBUTIONS À LA CONNAISSANCE DE L'ÉTAT D'ESPRIT DE LA POPULATION DU DÉPARTEMENT NEAMȚ PENDANT LA IIÈME GUERRE MONDIALE

RÉSUMÉ

Résultat d'une fructueuse activité de recherche et documentation scientifique, le présent travail pose dans une nouvelle lumière quelques problèmes inédits, en ce qui concerne l'état d'esprit de la population du département Neamț pendant la deuxième guerre mondiale, en même temps l'auteur n'a pas la prétention d'une oeuvre exhaustive.

Fondé sur les faits, obtenu par la relation des témoins oculaires de quelques états de faits, et sur les témoignages consignés dans les documents du temps, l'auteur a réussi à réveiller dans la mémoire du lecteur „le vivre” des moments et des événements historiques qui à nos regrets se sont passés dans notre pays et dans le département Neamț pendant la deuxième guerre mondiale.

Dans la première partie de l'ouvrage, l'auteur trace avec clarté le contour de la lutte menée par la classe ouvrière du département pendant compris entre les années 1919 et le commencement de la deuxième guerre mondiale. Succinct mais édificateur, sont relatées la manifestation et les conséquences de la crise économique dans cette partie du pays, la militarisation et l'introduction du fascisme, les destructions, les rapines et les nombreux préjudices produits par les armées allemandes pendant ce période. On conclut que la Roumanie a été complètement asservie du point de vue économique et politique aux intérêts de l'Allemagne. Dans l'ouvrage on met en évidence, (comme a montré aussi que et) le camarade Nicolae Ceaușescu à la 45ème anniversaire du parti, le fait que „la période de la dictature militaire fasciste et de la guerre portée avec l'Allemagne nazie, constitue la plus noire page de l'histoire moderne de la Roumanie”. Nous prenons connaissance de l'attitude du Parti Communiste Roumain en ce qui concerne cette difficile situation dans laquelle se trouvait le peuple, quand, dans ces conditions particulières, pour le pays et le peuple, le parti a résisté devant toutes ces difficultés, a été à la tête des masses populaires, en expliquant la nécessité de l'union de toutes les forces pour la sortie de la Roumanie de la guerre, pour le renversement de la dictature militaire et fasciste.

De nombreux documents attestent que dans le département Neamț, aussi, l'état d'insatisfaction et révolte de la population a été en accroissement continu pendant l'entière guerre.

Les documents cités posent en évidence aussi l'activité des groupes communistes de la ville Piatra Neamț avec des ramifications à Buhuși et Tîrgu Neamț, noyau communiste suivi par la police locale. On prit des mesures fascistes, contre les femmes et les minorités nationales et contre les autres catégories de travailleurs. fait documenté dans le présent travail par l'auteur. En conformité avec les documents recherchés, l'ouvrage met en évidence le même esprit de révolte et de haine qui a été manifesté aussi par la population de l'ancien département Neamț. Par un exemple plastique et attrayant, on montre dans l'ouvrage „pourquoi il était nécessaire la guerre et quels intérêts il se proposait de défendre. L'appel signé par l'épouse du dictateur précisait „nos soldats luttent pour nous défendre la terre, pour nous sauver l'honneur, pour nous assurer le droit de nous garder notre église, notre famille et notre propriété. Grâce à la guerre le riche a la sûreté de sa fortune, l'érudit a le silence de ses pensées l'ouvrier peut apporter le fruit de ses bras, peut avoir le soin de la maison”.

L'ouvrage fait ressortir, la permanente peur des organes de la sûreté d'état pour l'état d'esprit de la population qui n'était pas d'accord avec cette situation du pays, la peur que les ouvriers ne prennent pas connaissance, ne répandent et ne commentent pas les différents manifestes et aussi pour ceux qui sabotent les actions fascistes.

Ce qui ressort du matériel est la manière dont le gouvernement fasciste a commencé à faire des provocations en mettant en scène les sois disant „processus des paysans espions”. Un tel exemple est celui des paysans de Bistricioara, quand le 7 février 1943 un nombre de 61 paysans et 4 intellectuels ont été arrêtés et torturés par les tyrans de la sûreté de Bucarest et quand Ion Samachiș a été assassiné. Pourtant, les mesures qui provoquent la terreur n'ont pas eu comme résultat l'intimidation des paysans, mais leur obnivation. L'auteur montre dans l'ouvrage que, pendant les années 1943—1945, tous les communistes de Piatra Neamț ont été envoyés dans les camps et les prisons. Tous ceux qui ont été jugés pendant ce temps, se rappellent que devant les tortures ils ont résisté avec héroïsme, en regardant toujours la justesse de leur cause. En même temps que le développement de la guerre, l'état de la population est devenu très difficile. Le manque des moyens de travail pour les travaux agricoles, l'état de tension permanente étaient des phénomènes qui s'aggravaient. Avec l'exemple employé pour illustrer ceux-ci, l'auteur a réussi à convaincre le lecteur de la réalité des faits. Ainsi dans le protocole de la conférence du conseil de collaboration de la préfecture le 7 oct. 1943 on mentionne : „On a distribués les outils suivants : 1 charue, 150 faux et 300 pioches, 900 „opinci” (sandales des paysans) pour les orphelins. On a distribué encore 1970 kg blé, pour 16 veuves et 31 invalides et 2150 kg mais pour 25 veuves et 8 invalides”.

Pour cacher la véritable face de la réalité, pour créer une fausse image de la situation des ouvriers, les autorités militaires ont organisé les soi disantes actions culturelles et distractives, qui sont mentionnées aussi dans le journal „Ceahlăul” de 15 août 1943. L'auteur fait une description en détail des faits passés pendant ce temps.

Dans cette ouvrage, l'auteur fait des références à l'homme de culture de Piatra Neamț, Ch. T. Kirileanu, dans ses notes sur les publications reçues exprimait son dégoût et sa haine pour la politique de guerre de la dictature d'Antonesco. Par exemple, à côté de la signature des correspondants de guerre qui informaient sur la situation du front et surtout à côté de ceux qui regardaient le maréchal Antonesco, Ch. T. Kirileanu a écrit „grand faquin”.

D'un autre matériel documentaire l'auteur détache l'idée qui remarque le désir de notre peuple d'unité nationale.

Le déclin de l'économie roumaine et la faillite de la politique militaire-fasciste vers le fin de la guerre antisovietique, dans le travail, est mentionné par le Décret — loi sur les réquisitions et le dépôt gratuit des linges de la population pour l'armées, mais la population n'a pas soutenu cette action.

Le tableau de la misère de la population du département est montré par la description du colonel Nistor Teodoresco qui avoue „Les aliments acquis pendant l'automne comme le maïs et les pommes de terre étaient au fin. Je suis entré dans les maisons et mon cœur était plein de tristesse. Enfants, femmes et vieux n'avaient sur la table ni même la „mămăliga“ (polenta). Après les nombreux réquisitions forcées, les habitants étaient manqués du dernier cheval et du dernier chariot“. A ce triste tableau on peut ajouter aussi la rapine des armées allemandes, qui se trouvaient cantonnés ou seulement en passant dans notre pays. (Il y a des exemples de ces désastres aux Bains Oglinzi à l'hôpital Tîrgu Neamț etc.

On met en évidence, dans l'ouvrage, le préjudice, de 2,5 millions lei à l'occasion la remise de la fabrique „Italienne-Roumaine“, la destruction du chemin de fer de la Vallée de Disrită de 4 millions lei et les nombreux destructions de l'ancien département Roman.

Vers le fin de l'ouvrage, l'auteur fait un regard d'ensemble sur le mode comme a été préparée et conduite par le Parti Communiste Roumaine l'insurrection. Il est soulignée l'action prompte et sûre de la „Compagnie Fărcașa“, qui a eut la mission d'activer dans le régiment des soldats de garde de la frontière conduit par Nistor Teodoresco avec les armées allemandes pour arrêter l'avancement des armées soviétiques. Après le 23 Août, les soldats de cette formation ont donné leur vie dans la lutte contre les hitlériens.

A la fin du travail, l'auteur met en évidence le processus organisation politique des masses, processus qui s'est trouvé toujours au centre des préoccupations du parti après l'insurrection Dans le département Neamț, les masses ont été entraînés dans la lutte pour l'appui de la guerre antihitlérienne la démocratisation du pays et la réalisation de la réforme agraire et l'instauration du pouvoir populaire. L'instauration du gouvernement populaire conduit par Dr. Petru Groza a créé les premises nécessaires pour la réalisation de la réforme agraire dans la département Neamț.

On remarque le fait que sous la direction du parti les masses populaires ont marché de victoire en victoire sur le chemin de l'édification du socialisme dans notre patrie.